

Úrad pre demokratické inštitúcie a ľudské práva

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

PARLAMENTNÉ VOLBY
20. - 21. SEPTEMBRA 2002

ZÁVEREČNÁ SPRÁVA

Varšava
6. novembra 2002

OBSAH

I.	ZHRNUTIE	1
II.	ÚVOD/POĎAKOVANIE	2
III.	POLITICKÉ POZADIE	2
IV.	ZÁKONNÝ RÁMEC	3
V.	VOLEBNÁ ADMINISTRATÍVA	5
VI.	VOLEBNÁ KAMPAŇ	8
VII.	SŤAŽNOSTI A PODNETY	9
VIII.	MÉDIÁ	10
	A. PRÁVNÝ RÁMEC PRE MÉDIÁ POČAS VOLEBNEJ KAMPANE	10
	B. MONITOROVANIE MÉDIÍ VPM	10
	C. RADA PRE VYSIELANIE A RETRANSMISIU VERSUS <i>MARKIZA</i>	11
	D. PORUŠENIA MORATÓRIA POČAS VOLEBNEJ KAMPANE	11
	E. ZISTENIA VOLEBNÉHO MONITORINGU.....	12
IX.	ÚČASŤ ŽIEN	13
X.	ÚČASŤ NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN	13
XI.	PROCEDÚRY VOLEBNÉHO DŇA A VÝSLEDKY	15
	A. PROCEDÚRY	15
	B. VÝSLEDKY	15
XII.	ODPORÚČANIA	16
	INFORMÁCIE O OBSE/ODIHR	18

SLOVENSKÁ REPUBLIKA
PARLAMENTNÉ VOĽBY
20. - 21. SEPTEMBRA 2002

Pozorovateľská misia OBSE/ODIHR
Záverečná správa

I. ZHRNUTIE

Pozorovateľská misia pre parlamentné voľby (VPM) v Slovenskej republike Úradu pre demokratické inštitúcie a ľudské práva (ODIHR) Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (OBSE) prišla k názoru, že voľby do slovenského parlamentu, Národnej rady SR, ktoré sa konali 20. a 21. septembra boli v súlade so slovenskou legislatívou, záväzkami OBSE a s požiadavkami na demokratické voľby.

Tretíkrát od rozdelenia Československa v roku 1993 Slovensko hlasovalo pre zvolenie všetkých 150 poslancov do národného parlamentu. Táto novozvolená Národná rada má počas štvorročného obdobia viesť Slovensko k pristúpeniu do NATO a do Európskej Únie.

Predvolebné obdobie charakterizovala pokojná a rezervovaná kampaň. Vyznačovalo sa skôr osobnosťami ako politickými otázkami. Z 25 politických strán súperiacich vo voľbách sedem prekročilo 5%-nú hranicu, potrebnú pre vstup do parlamentu. Žiadna strana nezískala nadpolovičnú väčšinu a koalícia štyroch stredo-pravých strán, skladajúca sa zo Slovenskej demokratickej a kresťanskej únie (SDKÚ), Strany maďarskej koalície (SMK), Kresťansko-demokratického hnutia (KDH) a Aliancie nového občana (ANO), vytvorila novú vládu. Účasť voličov bola tesne nad 70%.

Dôveryhodnosť, transparentnosť a zodpovednosť volebných postupov sa zlepšila nedávnym schválením množstva novelizácií volebnej legislatívy. Jednako však sa vyskytujú nedostatky, ktoré vyžadujú nápravu: pokyny Ústrednej volebnej komisie (ÚVK) by mali byť zo zákona záväzné pre nižšie úrovne volebných komisií; mali by byť vytvorené zákonné ustanovenia, týkajúce sa zahraničných a domácich pozorovateľov; a ustanovenia upravujúce prezentáciu volebnej kampane v elektronických médiách by mali byť legislatívne vyjasnené.

Volebná administratíva získala vysoký stupeň dôvery obyvateľstva. Bola posilnená zaradením stranami nominovaných členov do volebných komisií na všetkých úrovniach. Domáci a zahraniční pozorovatelia boli veľkoryso akreditovaní ÚVK napriek absencii legislatívnych ustanovení, ktoré by to vyžadovali. Počas tejto kampane bolo zaznamenaných málo sťažností a podnetov. Všetky boli adekvátne riešené.

Čo sa týka vysielacieho času pre súperiace strany, verejnoprávna Slovenská televízia a Slovenský rozhlas splnili svoju zákonnú povinnosť a tak v svojom pokrytí volebnej kampane zachovali vyvážený postoj. Súkromné médiá prinášali široké spektrum pokrytia strán, kandidátov a otázok. Naproti tomu, najpopulárnejšej slovenskej súkromnej televíznej stanici chýbala v hlavnom spravodajskom pokrytí nestrannosť, pričom podporovala stranu jedného z jej hlavných majiteľov, ktorý bol kandidátom do parlamentu.

Národnostné menšiny boli zastúpené jednou maďarskou a dvoma rómskymi stranami: prvá ľahko získala v novej Národnej rade 20 poslaneckých mandátov a bude tvoriť súčasť vládnucej koalície; žiadna rómska strana nezískala významnú podporu, teda v novom parlamente rómski poslanci nebudú. Ženy predstavovali 22.9 percent zo všetkých kandidátov a v novom parlamente budú zastúpené aspoň dvadsiatimi poslankyňami.

Určité odporúčania v tejto správe vytyčujú smery, ktorými by mohol byť volebný proces zlepšený. Ohľadom týchto odporúčaní je OBSE/ODIHR pripravený spolupracovať s relevantnými úradmi.

II. ÚVOD/POĎAKOVANIE

Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky vyzvalo OBSE/ODIHR, aby vyslal Volebnú pozorovaciu misiu (VPM) na pozorovanie volieb do Národnej rady Slovenskej republiky. VPM, vedená Michaelom G. Wygantom (USA), otvorila svoju kanceláriu v Bratislave dňa 23. augusta a prestala pracovať 25. septembra 2002. Jedenásť expertov a dlhodobých pozorovateľov z ôsmich členských krajín OBSE bolo rozmiestnených v Bratislave, Banskej Bystrici a v Košiciach. Počas volebných dní neboli rozmiestnení krátkodobí pozorovatelia, pretože to nebolo považované za potrebné.

OBSE/ODIHR by chcel vyjadriť vďačnosť Ministerstvu zahraničných vecí, Ministerstvu vnútra, Štatistickému úradu Slovenskej republiky, Ústrednej volebnej komisii a ďalším úradom za ich pomoc počas pozorovania.

III. POLITICKÉ POZADIE

Voľby do Národnej rady Slovenskej republiky, ktoré sa uskutočnili 20. a 21. septembra 2002 boli piate takéto voľby od opätovného vytvorenia pluralitnej demokracie v roku 1989/90 a tretie od slovenskej nezávislosti. Predchádzajúce voľby sa konali v rokoch 1990, 1992, 1994 a 1998.

Vo voľbách v roku 1998, Hnutie za demokratické Slovensko (HZDS) vtedajšieho predsedu vlády Vladimíra Mečiara získalo 43 zo 150 poslaneckých kresiel v Národnej rade, po čom nasledovala Slovenská demokratická koalícia (SDK) so 42 poslaneckými kreslami, Strana demokratickej ľavice (SDL) s 23 poslaneckými kreslami a Strana maďarskej koalície (SMK–MKP) s 15 poslaneckými kreslami, Slovenská národná strana (SNS) so 14 poslaneckými kreslami a Strana občianskeho porozumenia (SOP) s 13 poslaneckými kreslami. Po voľbách bola vytvorená vládna koalícia, vedená predsedom SDK Mikulášom Dzurindom, zahŕňajúca SDK, SDL, SMK–MKP, a SOP.

Počas štyroch rokov pred voľbami v roku 2002 sa stranícka „mapa“ značne zmenila tak, že všetky parlamentné strany, s výnimkou SMK–MKP, sa rozdelili a objavili sa viaceré mimoparlamentné strany. Z nich sa Smer, vedený bývalým členom SDL Róbertom Ficom, a Aliancia nového občana (ANO) Pavla Ruska, významného vlastníka najpopulárnejšej slovenskej televíznej stanice, stali významnými hráčmi na politickej scéne.

Voľby do Národnej rady v roku 2002 mali osobitný význam, pretože netajený cieľ Slovenska vstúpiť do NATO a do Európskej únie sa pravdepodobne uskutoční počas funkčného obdobia nového parlamentu.

Celkovo bolo pre tieto voľby Ústrednou volebnou komisiou (ÚVK) registrovaných 26 politických strán. Tieto strany menovali dovedna 2,773 kandidátov. Dve strany, Slovenská ľudová strana a Strana živnostníkov na Slovensku, stiahli svoje prihlášky skôr ako bola uzávierka kandidátnych listín. Jedna strana, Aktívne ženy, bola odmietnutá pretože ich prihláška bola neúplná. Demokratická strana (DS) sa 15. septembra rozhodla, že sa stiahne z volieb a požiadala svojich voličov o podporu Slovenskej demokratickej a kresťanskej únie (SDKÚ) predsedu vlády Mikuláša Dzurindu, po čom zostalo voličom na výber 25 stranických zoznamov kandidátov. Všetky strany kandidovali nezávisle, hoci v niektorých prípadoch boli členovia rôznych strán zahrnutí na zoznamy kandidátov ďalšej strany. Strany, ktoré sa zúčastnili volieb pokrývali celé politické spektrum od ľavice po extrémnu pravicu. Jedna strana, SMK–MKP, reprezentovala Maďarskú národnostnú menšinu, zatiaľ čo dve strany reprezentovali rómsku komunitu. Zoznam kandidátov SMK–MKP tiež obsahoval predstaviteľov iných národnostných menšín, avšak ich pozície na kandidátke boli príliš nízko pre dosiahnutie poslaneckého kresla v parlamente.

IV. ZÁKONNÝ RÁMEC

Legislatívny rámec upravujúci voľby v Slovenskej republike sa skladá z piatich zákonov:

- Zákon č. 80/1990 Zb. o voľbách do Slovenskej národnej rady
- Zákon č. 46/1999 Zb. o spôsobe voľby prezidenta Slovenskej republiky
- Zákon č. 302/2002 Zb. o voľbách do orgánov samosprávnych krajov
- Zákon č. 346/1999 Zb. o voľbách do orgánov samosprávy obcí
- Zákon č. 564/1992 Zb. o spôsobe vykonania referenda

Všeobecné princípy, týkajúce sa volieb sú popísané v Ústave Slovenskej republiky z roku 1992. Navyše existuje celý rad relevantných zákonov, ktoré obsahujú ustanovenia, týkajúce sa volieb.¹

1

- Zákon č. 38/1993 Zb. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov
- Zákon č. 308/2000 Zb. o vysielaní a retransmisii,
- Zákon č. 239/1994 Zb. o obmedzení výdavkov politických a strán hnutí na propagáciu pred voľbami do Národnej rady Slovenskej republiky,
- Zákon č. 424/1991 Zb. o združovaní v politických stranách a v politických hnutiach,
- Zákon č. 81/1966 Zb. o periodickej tlači a o ostatných hromadných informačných prostriedkoch,
- Zákon č. 84/1990 Zb. o práve na zhromažďovanie,
- Trestný zákon, čl. 177,
- Občiansky zákonník, články 200f-200g.

Od volieb v roku 1998 došlo k viacerým zmenám volebnej legislatívy, čiastočne spôsobenej nálezom Ústavného súdu v roku 1999, ktorý deklaroval osem článkov volebného zákona za neústavné. Tento nález bol základom pre nový zákon (223/1999), novelizujúci neústavné ustanovenia zákona. Takto schválila Národná rada nasledujúce novely:

- Hranica pre koalície na vstup do parlamentu sa zmenila z 5% pre každú stranu v koalícii na kombinovaný súčet 7% pre koalície dvoch alebo troch strán a 10% pre štyri alebo viac strán. Koaličné zoznamy sú na jednom hlasovacom lístku, kým predtým mala každá strana svoj vlastný zoznam kandidátov. Ustanovenie, určujúce, že člen jednej strany nesmie byť na zozname inej politickej strany bolo zrušené.
- Kontroverzné ustanovenie zakazujúce volebnú kampaň v súkromných médiách obsiahnuté v článku 23 bolo zrušené.
- Pravidlo o nahrádzaní kandidátov na stranických zoznamoch do Národnej rady bolo zmenené, aby sa zohľadnili preferenčné hlasy, vyjadrené voličmi. K tomu, aby mal náhradník prednosť pred kandidátmi na vyšších pozíciách na stranickom zozname kandidátov by mal získať aspoň 10% preferenčných hlasov.

Kým bolo týmito novelami vyriešených niekoľko kontroverzných otázok, parlament mal ešte urobiť ďalšie podstatné zmeny v zákone, hoci bolo podniknutých viacero pokusov vykonať to v predošlom období. Návrh zákona bol prezentovaný Národnej rade v septembri 2001, ale nebol schválený. Tento návrh obsahoval ustanovenia pre vytvorenie viacerých volebných obvodov. Navrhoval zníženie percenta preferenčných hlasov požadovaných, aby sa pozícia kandidáta zlepšila z 10% na 3%. Ďalšie navrhované zmeny obsahovali: podrobné pravidlá pre kampaň v súkromných médiách; skrátenie obdobia, v ktorom je zakázané zverejňovanie prieskumov verejnej mienky zo 14 na 7 dní; a ustanovenie, že strany zaplatia záruku 1000000,- Sk (približne 23 500 EUR), keď žiadajú o registráciu svojej kandidátnej listiny a pre refundáciu by mala strana získať viac ako 2% hlasov.

Päť slovenských volebných zákonov obsahujú celý rad nezrovnalostí a vzájomných rozporov. Môžeme uviesť nasledujúce príklady: rozlišujúce sa procedurálne aspekty v závislosti od druhu volieb (spôsob vyjadrenia preferencií); dĺžka politickej kampane a trvania zákazu mediálnej kampane; doba zákazu zverejňovania prieskumov verejnej mienky; čas pre hlasovanie; a udelenie volebného práva pre niektoré kategórie voličov (napr. väzni môžu voliť len v prezidentských voľbách). Napriek tomu môžeme povedať, že legislatíva pre voľby do Národnej rady poskytuje základ pre transparentný a zodpovedný volebný proces.

Zasadnutia Ústrednej volebnej komisie (ÚVK) nie sú otvorené pre verejnosť. Počas predvolebného obdobia ÚVK predsa len otvorila svoje zasadnutia pre pozorovateľov VPM a poskytla podobný prístup na okresnej úrovni a na úrovni volebných miestností. ÚVK vydala regulárne pokyny pre okresné komisie a pre okrskové volebné komisie. Pozorovateľské zistenia ukázali, že okresy nedostali žiaden záväzný pokyn z ÚVK, ale zákon to nevyžaduje.

Voľby do Národnej rady boli uskutočnené proporčným systémom, tvoreným jedným volebným obvodom pokrývajúcim celú krajinu. Kandidáti na poslanecké mandáty sú vyberaní podľa ich umiestnenia na kandidátnych listinách predložených ich stranami a uvedení na hlasovacom lístku. Keď kandidát získa preferenčné hlasy dosahujúce 10% alebo

viac z preferenčných hlasov odovzdaných pre jeho/jej stranu, potom sa jeho/jej meno posúva na vrchol zoznamu. Kandidátom sa zriedkavo podarilo získať tak veľa preferenčných hlasov (v týchto voľbách len jeden) a teda sa tento systém ukazuje byť vytvorený tak, aby dal politickým stranám veľa moci pri výbere kandidátov pre parlamentné kreslá. Podobné ustanovenia platia aj pre kandidátov - náhradníkov. Podľa článku 48 volebného zákona Národnej rady, novelizovaného v roku 1999, náhrady na straníckych zoznamoch vykoná strana podľa kvalifikácií člena parlamentu, ktorého mandát zanikol, alebo pokiaľ niektorý iný kandidát získal 10% alebo viac preferenčných hlasov odovzdaných vo voľbách. V praxi, ak kandidát získal 10% preferenčných hlasov, bude už na vrchole zoznamu a nebude môcť byť náhradníkom.

Zákon je tiež nejednoznačný ohľadom možnosti takzvaných "tichých koalícií". Ako je uvedené vyššie, ustanovenie zakazujúce členom strany byť uvedení ako kandidáti pre ďalšie strany bolo zrušené. Takto zákon mlčí, či sú *koalície de facto* možné. Napríklad, počas týchto volieb SDE dala miesto dvom iným stranám a tiež umiestnila troch straníckych lídrov na ten istý plagát volebnej kampane, čo vytvorilo zdanie, že bola *koalícia de facto* vylepšená.

Zákon o voľbách do Národnej rady neobsahuje ustanovenia, týkajúce sa domácich a medzinárodných pozorovateľov: článok 32 iba uvádza, že len osoby s povolením od ÚVK majú právo byť prítomné pri sčítavaní hlasov vo volebných komisiách. Počas volieb v roku 1998 domáca mimovládna organizácia *Občianske Oko* požiadala o akreditáciu pre približne 2000 domácich pozorovateľov. ÚVK neodpovedala na túto požiadavku a preto organizácia podala podnet na Ústavný súd, že ich právo na získanie informácií od štátnych orgánov, zabezpečené ústavou, bolo porušené. Súd s podaním súhlasil a jeho rozhodnutie vytvorilo precedens pre prítomnosť pozorovateľov na slovenských voľbách; preto ÚVK na tieto voľby akreditovala 365 prevažne domácich pozorovateľov.

Nakoniec, Zákon o voľbách do Národnej rady ani nedefinuje čo znamená politická kampaň, ani nešpecifikuje čo predstavuje porušenie praktík politickej kampane. Jediná zmienka je v ustanovení článku 23 IX, ktorý uvádza, že porušenie pravidiel riadenia volebnej kampane je upravené v súlade s osobitnými zákonmi uvedenými v horeuvedenej poznámke.

V. VOLEBNÁ ADMINISTRATÍVA

Slovenská volebná legislatíva zabezpečuje trojstupňový systém volebných komisií. Krajina tvorí jediný volebný obvod zodpovedajúci slovenskému administratívne rozdeleniu na osem krajov, 79 okresov a množstva miestnych samospráv. ÚVK dohliada nad pripravenosťou komisií na nižšej úrovni splniť svoje zákonné úlohy. Pod ÚVK je 79 okresných volebných komisií (OVK) – jedna pre každý okres. OVK, dohliada nad podriadenými okrskami, s volebnou miestnosťou zriadenou v každom okrsku. Pre tieto voľby bolo 5.885 volebných miestností, každá so svojou okrskovou volebnou komisiou (OKVK). Volebné komisie sú zložené z členov, nominovaných všetkými stranami súperiacimi vo voľbách. Každá registrovaná strana mala právo delegovať dvoch členov a dvoch náhradníkov do ÚVK a jedného člena a jedného náhradníka do každej komisie nižšej úrovne. Všetci predsedovia a ich zástupcovia boli vybratí na základe konsenzu alebo losovaním.

V priemere bolo v každej OVK 16 členov a 11 členov v každej OKVK, čo umožnilo zastúpenie množstva politických strán vo všetkých komisiách. Keďže tieto voľby zahŕňali veľký počet strán, počet členov v komisiách bol v porovnaní s predošlými voľbami vyšší. V šiestich okresoch bolo niekoľko volebných miestností, v ktorých bolo stranícky nominovaných členov menej ako minimálny počet stanovený zákonom (päť pre bežné volebné miestnosti a sedem pre volebné miestnosti v ktorých volia vojaci z vojenských útvarov na území volebného okrsku). Ako je stanovené zákonom, prednostovia okresných úradov, po diskusii so zástupcami politických strán, schválili návrhy starostov pre vyplnenie voľných pozícií nestraníkmi. Nie je jasné prečo treba pre menovanie nestraníkov konzultácie so zástupcami politických strán. Táto procedúra sa ťažko sleduje, obzvlášť keď je čas pre organizáciu OKVK krátky. Napríklad, odstúpenie Demokratickej strany len päť dní pred voľbami vyžadovalo rýchle zmeny v množstve komisií vo veľmi krátkom čase.

Povinnosti volebných komisií sa zameriavali hlavne na priebeh hlasovania a postupy pre sčítavanie na úrovni OKVK, zhrnutie výsledkov na okresnej úrovni a registráciu straníckych zoznamov, ako aj zhrnutie a oznámenie výsledkov na úrovni ÚVK.

Zákon zabezpečuje jasné rozlíšenie medzi úlohou komisií a podpornou úlohou, ktorú hrajú rôzne ministerstvá a ďalšie vládne administratívne orgány. Ministerstvo vnútra hrá hlavnú úlohu koordinácie a supervízie implementácie podrobného programu schváleného vládou. Podľa tohoto programu boli povinnosti a zodpovednosť pre organizačné a logistické úlohy pri príprave a riadení volieb, s termínmi pre každú aktivitu, pridelené ministerstvám a štátnym orgánom, ako aj prednostom okresných úradov a miestnym samosprávam a ich starostom, nasledovne:

- Ministerstvo financií uvoľňuje fondy zo štátneho rozpočtu pre pokrytie výdavkov spojených s prípravou a riadením volieb;
- Ministerstvá obrany, dopravy, pôšt a telekomunikácií zabezpečujú podmienky, aby mohli voliť vojaci a príslušníci železničnej polície;
- Ministerstvo spravodlivosti vydáva pokyny, ktoré vysvetľujú zákonné postupy Najvyššieho súdu pre registráciu kandidátov a zákonné postupy pre okresné sudy ohľadom otázok spojených so zoznamami voličov. Toto ministerstvo tiež zariaďuje, aby mohli hlasovať osoby držané vo vyšetrovacej väzbe.

Každý okresný úrad poskytuje poradenstvo miestnym správam v rámci svojho územia a dohliada nad ich činnosťami vedením volieb. Okresné úrady organizujú školenia pre členov OVK a starostov, ako aj pre predsedov OKVK, ich zástupcov a zapisovateľov. Prednosta okresného úradu menuje zapisovateľa OVK, zvoláva prvé zasadnutie OVK a menuje ďalších členov do OKVK keď je počet členov menovaných politickými stranami menší ako zákonne požadovaný.

Každá miestna samospráva je poverená aktualizovaním svojich voličských zoznamov. Miestna samospráva akceptuje prihlášky požadujúce zmeny v zoznamoch voličov a tiež vydáva voličské preukazy voličom, ktorí si želajú voliť vo volebnej miestnosti mimo volebného okrsku v ktorom bývajú. Miestna samospráva poskytuje špeciálne priestory pre umiestnenie volebných plagátov a reklamných materiálov registrovaných strán a kandidátov

a voličom zasiela zoznamy kandidátov a pozvánky k voľbám, ktoré udávajú čas, miesto a volebnú miestnosť, kde majú voliť. Starostovia menujú zapisovateľov OKVK, organizujú volebné okrsky ohľadom umiestnenia volebných miestností, zvolávajú prvé zasadnutia OKVK a zabezpečujú pečiatkovanie obálok pre voličov, súbežne so zabezpečením dodania volebného materiálu (hlasovacie lístky, obálky, zoznamy voličov) do OKVK v rámci ich miestnej samosprávy.

Štatistický úrad Slovenskej republiky hrá vo voľbách dôležitú úlohu. Pre vykonanie svojho poslania úrad vytvoril sčítacie jednotky (SJ) pre ÚVK a pre každú OVK, čo zabezpečuje spoľahlivé počítačové spracovanie volebných výsledkov. Zamestnanci Štatistického úradu, pracujúci pod sľubom, zabezpečujú pokyny pre hlasovanie a postupy pri sčítavaní na úrovni OKVK a tiež postupy pre sčítavanie na úrovniach ÚVK a OVK. Vedúci OSJ školí predsedov OKVK, ich zástupcov a zapisovateľov o postupoch pri sčítavaní a o vyplňaní protokolov s výsledkami a tiež o tvorbe príloh pre preferenčné hlasy. Počas volebných dní pracovníci OSJ kontrolujú opravy protokolov OKVK a príloh doručených OVK. OSJ buď schvália protokoly tak, ako sú predložené alebo ich vrátia OKVK na technickú korekciu. Schválené protokoly sú potom zaznamenané do počítačov a elektronická kópia každého protokolu je doručená predsedovi OKVK, ktorý ho zaslal, na kontrolu a porovnanie s podpísanými originálmi. Napokon sú protokoly OKVK v rámci okresu doručené, OSJ pripravuje protokol OVK, ktorý je predložený členom OVK na kontrolu. Po schválení je kópia protokolu OVK, podpísaná predsedom OVK a vedúcim OSJ, odfaxovaná do ÚSJ. Tento dvojitý systém preverenia a kontrol zabezpečuje vysokú úroveň bezpečnosti proti technickým alebo zámerným chybám a úplnú transparentnosť pre celého procesu sčítavania na úrovni OVK. V ďalšom štádiu sa podobný postup používa pre spracovanie príloh obsahujúcich výsledky preferenčných hlasov.

Obecné úrady registrujú voličov prostredníctvom registra občanov s trvalým pobytom, ktorý je pravidelne aktualizovaný. Voliči smú vo svojej obci skontrolovať, či sú registrovaní. Sťažnosti o vylúčení zo zoznamu voličov, alebo ohľadne opráv, smú byť podané miestnej samospráve, ktorá má odpovedať do 24 hodín. Ak je volič odmietnutý, proti rozhodnutiu miestnej samosprávy sa môže odvolať na miestne príslušnom súde. Voliči sa tiež môžu zaregistrovať v deň volieb vo volebnej miestnosti po predložení požadovaných osobných dokladov. Registrovaný volič požiada o voličský preukaz miestnu samosprávu. Osoby bez trvalého bydliska na Slovensku môžu voliť v ľubovoľnej volebnej miestnosti po predložení cestovného pasu. Aby sa zabránilo možnému dvojnásobnému hlasovaniu, ÚVK vydala nariadenie požadujúce, že osoby, ktoré hlasujú s cestovnými pasmi musia poskytnúť dodatočný dôkaz, že majú trvalé bydlisko v zahraničí. Podľa súčasnej legislatívy nie je hlasovanie mimo územia Slovenskej republiky zabezpečené. Na základe zákona o ochrane osobných údajov nie sú zoznamy voličov prístupné pre verejnú kontrolu a nie je umožnené podanie žiadosti pre vylúčenie žiadnej osoby zo zoznamu.

Na všetkých úrovniach volebnej administratívy bolo organizované rozsiahle školenie volebných pracovníkov. Nasledujúce tri brožúry vytvorili základ pre toto školenie a boli použité pre riešenie otázok počas hlasovania a pri sčítavaní hlasov:

- Komentáre k volebnému zákonu a predpisy a články vybrané zo zákonov, ktoré sa týkajú volieb;
- Metodické pokyny pre hlasovanie a postupy pri sčítavaní hlasov;

- Pokyny, týkajúce sa zodpovednosti miestnych samospráv a miestnych orgánov štátnej správy počas volieb.

VI. VOLEBNÁ KAMPAŇ

Podľa zákona, obdobie oficiálnej kampane, počas ktorého majú politické strany, zúčastňujúce sa volieb k dispozícii voľný vysielací čas vo verejnoprávnej Slovenskej televízii a v Slovenskom rozhlase, začína 30 dní pred voľbami a končí 48 hodín pred začiatkom volieb. Počas tohoto obdobia majú strany tiež k dispozícii rovnaký prístup k službám miestnej a krajskej správy akými sú miestne priestory pre billboardy. Politické strany môžu inzerovať v tlačенých médiách, ale nie v súkromných elektronických médiách. Počas posledných 48 hodín pred otvorením volebných miestností a až do ich zatvorenia je kampaň zakázaná; navyše existuje 14-dňové obdobie pred voľbami počas ktorého nesmú byť zverejňované prieskumy verejnej mienky.

Podľa legislatívy prijatej v roku 1994, výdavky na billboardy, plagáty, reklamu alebo sponzorovanie rozhlasových alebo televíznych programov je obmedzené na 12 miliónov slovenských korún (približne 277.000 EUR) na stranu alebo koalíciu. Toto zahŕňa výdavky strany, ako aj ľubovoľnej tretej entity, na reklamu v mene tejto strany. Obdobie, ktorého sa týka táto legislatíva začína formálnym vyhlásením volieb a končí dňom volieb, ale nesmie prekročiť päť mesiacov. Reklamné agentúry, vydavatelia a prevádzkovatelia elektronických médií sú povinný predložiť relevantnú dokumentáciu Ministerstvu financií a ÚVK do jedného mesiaca od volieb. Sankcie voči stranám pre prekročenie výdavkov a pre komerčné entity za nepredloženie požadovanej dokumentácie sú uvedené v zákone.

Niet zákonného ustanovenia, ktoré by politickým stranám zakazovalo vykonávať kampaň pred jej oficiálnym začatím a tak skutočne niekoľko strán spustilo svoju kampaň vo veľkom predstihu. Napríklad strana Smer spustila turné "Za 80 dní okolo Slovenska" 29. júna. Okrem toho, Smer a ďalšie strany tiež postavili billboardy a plagáty dávno pred obdobím oficiálnej volebnej kampane. Kým veľké strany vykonávali aktívnu a rozsiahlu kampaň, väčšina menších strán viedla obmedzenejšie aktivity kampane, hlavne z dôvodu nedostatku fondov a počtu členov.

Celkovo bola kampaň pozoruhodne pokojná a rezervovaná. Väčšina strán sa spoliehala na tradičné techniky kampane akými sú billboardy, plagáty, reklama v tlačенých médiách, informačné tabule na verejných priestranstvách a verejné mítingy. Mítingom sa vo všeobecnosti nepodarilo prilákať veľké publikum. Dokonca v krajských centrách na takéto mítingy väčších strán prišli skôr stovky ľudí ako tisícky. Vychádzajúc z predošlých volieb, si veľa väčších strán vybralo pre ich konanie miesta mimo Bratislavu, obvykle v Košiciach alebo v Banskej Bystrici.

Kým bolo celkové ovzdušie kampane odmerané a rétorika použitá väčšinou strán nešla za prijateľné hranice, vyskytli sa aj výnimky. Počas posledných dní kampane sa ovzdušie kampane niektorých strán stalo značne konfrontačnejším, vrátane verbálnych útokov na iné strany a ich lídrov. Boli tiež prípady aktivít kampane cielenej proti národnostným menšinám. Medzi najvýznamnejšími stranami Slovenská národná strana (SNS) a Prává slovenská

národná strana (PSNS) použili TV spoty, ktoré boli jasne protimad'arské, zatiaľ čo niekoľko spotov Smeru hralo s protirómskymi náladami. Niekoľko menších strán použilo vo svojej kampani tiež xenofóbnu, rasistickú a príležitostne antisemitskú rétoriku. Niektoré strany porušili ustanovenia, týkajúce sa kampane umiestnením plagátov a nálepiek na miesta, kde to nebolo povolené. Líderka SNS, Anna Malíková, a niekoľko jej priaznivcov bolo pristihnutých keď umiestňovali svoje materiály kampane na plagáty iných strán; potom, niekoľko iných strán podniklo podobné aktivity.

Oblasť vzťahov medzi cirkvou a štátom sa otvorila 27. augusta, keď metropolita bratislavsko-trnavskej arcidiecézy so sídlom v Trnave arcibiskup Ján Sokol vydal "Volebnú modlitbu", ktorá bola šírená v kostoloch jeho arcidiecézy dňa 8. septembra. V tomto liste arcibiskup vyzval katolíkov, aby nevolili "nevercov, liberálov a bývalých komunistov" a nepriamo tiež odsúdili Smer, ANO a SMK-MKP. List ostro kritizovali niektoré strany a tiež zašiel ďaleko nad pastiersky list Slovenskej biskupskej konferencie, čítanom vo všetkých kostoloch v rovnaký deň, ktorý jednoducho vyzýval k čestnému hlasovaniu podľa vlastného svedomia, ale bez odporúčaní. Neskôr predseda Slovenskej biskupskej konferencie, biskup František Tondra, otvorene vyslovil nesúhlas s niektorými aspektmi listu arcibiskupa Sokola, označiac ho za súkromnú iniciatívu.

Počas volebnej kampane neprevládala žiadna samostatná téma. Všetky strany však zdôraznili potrebu vyriešiť ekonomické problémy, znížiť nezamestnanosť a reformovať zdravotníctvo a školstvo. Všetky hlavné politické strany jasne podporovali členstvo v NATO a v EÚ a tak sa v otázkach zahraničnej politiky neobjavili otvorené spory.

Mimovládne organizácie boli počas volebnej kampane pozoruhodne aktívne. Ich aktivity spojené s voľbami zahŕňali vzdelávanie voličov, aktivity pre zvýšenie účasti na voľbách, ako aj monitorovanie médií a kampane. Kým boli niektoré programy zamerané na verejnosť a voličov vo všeobecnosti, iné boli cieľené na špecifické skupiny akými sú Rómovia, ženy alebo prvovoliči.

VII. SŤAŽNOSTI A PODNETY

Čo sa týka volebných sťažností a podnetov, zákon sa nimi zaoberá v dvoch prípadoch: podnety proti rozhodnutiam miestnej samosprávy, týkajúce sa zoznamov voličov (článok 8); a podnety proti rozhodnutiam ÚVK ohľadne registrácie straníckych kandidátskych zoznamov (článok 19 IV). Navyše, Ústavný súd smie anulovať voľby alebo zrušiť výsledky volieb podľa ústavy (článok 129 II) a podľa ďalších špecifikácií paragrafu 59 zákona 38/1993, upravujúcom organizáciu Ústavného súdu. Okrem toho, občania a právnické osoby majú právo podať sťažnosť na Ústavný súd za porušenie základných práv a slobôd zakotvených v ústave, ktoré boli interpretované ohľadom hlasovacieho práva.

Zákon neobsahuje ďalšie ustanovenia pre sťažnosti, ktoré by riešila volebná administratíva s výnimkou že ÚVK je kompetentná jednať o pridelení vysielacieho času v TV a rozhlase pre politickú reklamu (ako je uvedené v článku 23 VIII, spomenutom vyššie). Neexistujú zákonné ustanovenia, ktoré by sa zameriavali na široké spektrum tém spojených s volebnou nezaujatosťou, ktoré môžu byť prinesené len na Ústavný súd ako porušenia základných a

individuálnych práv. Zdá sa, že tento systém je dobre prijímaný a v praxi funguje. Počas predvolebného obdobia bolo prijatých veľmi málo sťažností a všetky boli adekvátne riešené.

V jednom prípade, pri registrácii zoznamov kandidátov ÚVK odmietla registráciu jedného žiadateľa. Stalo sa, že strana Aktívne ženy nedodala požadované prílohy k svojej žiadosti. Táto strana sa obrátila na Najvyšší súd, ktorý potvrdil rozhodnutie ÚVK. V ďalšom prípade ÚVK vymazala mená 12 kandidátov z piatich rôznych zoznamov kandidátov. Dve zo strán, Združenie robotníkov Slovenska (ZRS) a Demokratická strana (DS), sa odvolali proti týmto rozhodnutiam na Najvyšší súd. Súd zvrátil rozhodnutie ÚVK, týkajúce sa zrušenia kandidátov DS, ale potvrdil rozhodnutie ÚVK ohľadom ZRS.

VIII. MEDIÁ

A. PRÁVNY RÁMEC PRE MEDIÁ POČAS VOLEBNEJ KAMPANE

Podľa článku 23 zákona o voľbách do Slovenskej národnej rady, kampaň v médiách začala 21. augusta a skončila 48 hodín pred otvorením volebných miestností (t.j. na poludnie 18. septembra). Zo zákona, Slovenská televízia a Slovenský rozhlas prideli 21 hodín vysielacieho času stranám súperiacim vo voľbách. Týchto 21 hodín muselo byť rozdelených rovnako medzi politické strany a výber losovaním stanovil jednotlivé časy vysielania. Strany boli zodpovedné za obsah svojich oznámení. Spory o pridelení vysielacieho času stranám mala riešiť ÚVK, ktorej rozhodnutie v tejto oblasti boli záväzné.

Vďaka novelizácii volebného zákona v roku 1999, kampaň v súkromných médiách už nie je výslovne zakázaná, avšak to čo je povolené zostáva predmetom polemiky. Na všetky elektronické médiá sa vzťahuje zákon 308/2000 o vysielaní a retransmisii, ktorý nejasne zakazuje verejné vyhlásenia v prospech politického súpera počas volebnej kampane (článok 32, odsek 11). Rada pre vysielanie a retransmisii, člen organizácie "The European Platform of Regulation Authorities" (EPRA), dohliada nad operáciami všetkých elektronických médií a je zodpovedná za zabezpečenie splnenia všetkých zákonných požiadaviek.

S výnimkou vyššie spomenutého 48-hodinového moratória, nie sú počas volebnej kampane tlačené médiá predmetom právnych reštrikcií. Existujúca legislatíva, týkajúca sa ohovárania (štyri články z trestného zákonníku a jeden zo zákonu o priestupkoch) môže stále potlačiť kritiku politických a administratívnych orgánov v novinách. Zákonné konanie proti novinárovi v júni 2001 kanceláriou prezidenta republiky podnietilo debatu v parlamente a znamenalo začiatok procesu revízie dotýčajúcich článkov. 8. novembra 2001 parlament väčšinou zamietol návrh revízie týchto článkov.

B. MONITOROVANIE MEDIÍ VPM

Od 21. augusta do 17. septembra VPM monitorovala prvý kanál verejnoprávnej Slovenskej televízie STV1 a súkromnú televíznu stanicu *Markíza* od 16:00 do 24:00 hod. Okrúhle stoly na STV1, vysielané v nedeľu v poludňajšom čase, boli monitorované tiež. Druhý kanál Slovenskej televízie STV2 bol monitorovaný od 18:00 do 18:30 hod., kedy boli vysielané oznámenia dodané súperiacimi stranami. Celkovo bolo monitorovaných 458 hodín vysielacieho času.

Boli monitorované štyri denníky: typické bulvárne noviny *Nový Čas*, ktoré sú lídrom predaja z hľadiska nákladu (približne 144.000), *Pravda* (približne 63.500), *Sme* (približne 51.000) a *Národná obroda* (približne 60.000 tlačených kópií). Denník *Nový deň*, ktorého šéfredaktorka Hana Pravdová bola kandidátkou HZDS, bol monitorovaný len počas prvého týždňa volebnej kampane.

C. RADA PRE VYSIELANIE A RETRANSMISIU VERSUS *MARKÍZA*

Rada pre vysielanie a retransmisiu dohliada nad prevádzkou všetkých elektronických médií a je zodpovedná za zabezpečenie objektívnosti a nestrannosti správ a programov o bežných záležitostiach (článok 16 zákona 308/2000). Podľa rady a Memo 98 (nezávislá slovenská mimovládna organizácia zameraná na monitorovanie médií) v mesiacoch pred začiatkom oficiálnej volebnej kampane *Markíza* porušila horeuvedené princípy niekoľkokrát. Rada obvinila *Markízu*, že jej chýbala objektívnosť a bezúhonnosť, poskytujúc otvorene pozitívne pokrytie pre stranu ANO, ktorej líder Pavol Rusko vlastní v tejto stanici významný podiel. Z dôvodu priaznivého pokrytia ANO týmto kanálom, rada nariadila *Markíze* odvysielat' oznámenie pripúšťajúce jej zaujatosť. Nakoniec, 29. augusta, po niekoľkotýždňovom ignorovaní nariadenia rady a pokutovaní 1.000.000 SKK (približne 23.300 EUR) *Markíza* odvysielala požadované vyhlásenie. 4. septembra rada znovu pokutovala *Markízu* sumou 500.000 SKK (približne 11.650 EUR) za sporný charitatívny príspevok, ktorý sa objavil počas hlavnej spravodajskej relácie v *Markíze* 24. augusta. Toto vyhlásenie dostalo ANO do sporu s verejnoprávnu televíziou ohľadne použitia vysielacieho času pre politickú reklamu. Rada konštatovala, že oznámenie príspevku bolo reklamou pre ANO. Monitorovanie VPM tiež odhalilo zaujatosť *Markízy* počas obdobia formálnej volebnej kampane podporujúcej ANO z hľadiska kvantity a kvality.

D. PORUŠENIA MORATÓRIA POČAS VOLEBNEJ KAMPANE

Podľa článku 23, odseku 5, volebného zákona, oficiálna predvolebná kampaň súperiacich strán musí skončiť 48 hodín pred začatím volieb. Toto znamená, že moratórium volebnej kampane začalo 18. septembra o 14:00 hod. A skončilo 21. septembra o 14:00 hod., keď sa zatvorili volebné miestnosti. Počas moratória je poskytnutie akejkoľvek pozitívnej alebo negatívnej informácie, týkajúcej sa súperiacich politických strán alebo kandidátov zakázané.

19. septembra *Pravda* porušila toto moratórium vytlačením rozhovorov s predsedom vlády Mikulášom Dzurindom a Robertom Ficom. V rovnakom vydaní novin sa nachádzala aj príloha o voľbách, obsahujúca informácie o hlavných stranách. 19. septembra *Nový Čas* uverejnil negatívny článok o kampani SDKÚ. V rovnaký deň Strana demokratickej ľavice (SDL) podala sťažnosť na ÚVK, ktorá obvinila oba denníky za porušenie moratória. V súlade s legislatívou podala ÚVK sťažnosť na ministerstvo kultúry, ktoré má jurisdikciu v týchto otázkach.

20. septembra *Nový deň* porušil moratórium uverejnením fotografie davu demonštrujúcemu proti Dzurindovi a jeho vláde na titulnej strane. V tom istom vydaní tohto denníku, ktorý je blízky HZDS, bol aj negatívny článok o Dzurindovi a jeho vláde.

E. ZISTENIA VOLEBNÉHO MONITORINGU

Slovenská televízia rešpektovala volebný zákon spravodlivým pridelením času vyhradeného pre súperiace strany. Približne jedenásť hodín bolo venovaných okrúhlym stolom vysielaným na STV1 vo štvrtok večer a v nedeľu na poludnie; približne desať hodín pre politickú reklamu bolo vysielaných na STV2 od 18:00 do 18:30.

Okrem požadovaných hodín STV1 prejavila oveľa vyváženejší postoj k súperiacim stranám ako počas volieb v roku 1998. Na základe monitoringu VPM mohlo byť konštatované, že verejnoprávna televízia nebola použitá na ujmu opozície. Pokrytie bolo prevažne širokospektrálne a neutrálne. Okrem toho, vo všeobecnosti sa politické pokrytie ukázalo nízke, možno z dôvodu nejednoznačnosti oddielu 11 článku 32 zákona 308/2000.

Počas hlavnej spravodajskej relácie na STV1 bolo 41% pokrytia venovaných politickým správam dané aktivitám vlády. Prezident Rudolf Schuster získal 25% pokrytia, ktoré bolo kvalitatívne neutrálne. HZDS bolo najpokrytejšou stranou s 13%. Zástupcovia opozície a neparlamentných strán dostali príležitosti pre priamy prejav tiež. Avšak, ako v roku 1998, 50% času pre priamy prejav bolo daných predstaviteľom vlády.

Z celkového monitorovaného vysielacieho času venovala *Markíza* politike len 3%. Hlavné politické zameranie stanice bolo sústredené v hlavnej spravodajskej relácii a vo štvrtkovom večernom programe na aktuálnu tému, v *SITE*, ktoré vytvorilo príležitosť pre rozhovory so zástupcami pätnástich najväčších strán. Hlavné spravodajské relácie venovali 14% vysielania politickým správam, z čoho bolo 32% venovaných vláde. Jedna tretina z toho mala negatívny charakter. Prezident Schuster získal 25% pokrytia, prevažne v neutrálnom tóne. ANO získalo 13% a teda tretie miesto s prevažne neutrálnym a pozitívnym pokrytím. Nasledovalo HZDS s 12%, z čoho bola polovica v negatívnom tóne. Čo sa týka priamych rozhovorov, ANO dostalo viac času ako všetky ďalšie súperiace strany. 40% času pre rozhovory bolo venovaného predstaviteľom vlády.

Nový Čas dal 34% pokrytia HZDS, z čoho bola jedna tretina negatívna. Prezident Schuster bol druhý s 27%, s prevažne neutrálnou pozornosťou. Tretie miesto malo ANO so 14%, ktoré boli prevažne pozitívne. Vláda získala 5%, prevažne neutrálneho pokrytia.

Pravda dala 20% pokrytie HZDS. Polovica toho bola negatívna. Takmer 20% pokrytia bola daná vláde, pričom jeho charakter bol vyvážení. Tretie miesto patrilo ANO s 10%, ktoré boli prevažne pozitívne.

Sme dalo HZDS 17%, prevažne negatívne pokrytie, zatiaľ čo jeho 15% pokrytie SMK bolo prevažne pozitívne. Vláda bola prezentovaná neutrálne. Štvrté miesto patrilo ANO s 10% prevažne pozitívneho pokrytia.

Čo sa týka *Národnej obrody*, noviny dali 20% svojho pokrytia pre ANO, ktoré bolo prevažne pozitívne. HZDS bolo na druhom mieste s 19%, s hlavne negatívnou prezentáciou. Vláda dostala 19%. Toto pokrytie malo vyváženejší charakter.

Počas prvého týždňa volebnej kampane venoval *Nový deň* HZDS 48% pokrytie, všetko značne pozitívne. 24% z jeho správ o vláde bolo prevažne negatívnych, ako aj 7% venovaných SMK. SNS získalo len 2%, ale prevažne pozitívne.

IX. ÚČASŤ ŽIEN

V odstupujúcej Národnej rade 20 z jej 150 členov, alebo 13.3%, predstavovali ženy. V odchádzajúcej vláde bola jedna žena podpredsedníčka vlády a ďalšia bola ministerkou, čo predstavuje 10% z 20 členného kabinetu. Nový parlament bude mať 22 žien, t.j. 14.7% z jeho členov. Tento počet však bude predmetom zmeny, keď bude vytvorený nový kabinet. Novovymenovaní ministri sa na dobu vykonávania ministerských funkcií zrieknu svojich parlamentných kresiel. Tieto kreslá budú obsadené členmi strany na nižšej pozícii na ich straníckom zozname kandidátov. Ženy sa môžu vzdať poslaneckých kresiel, aby išli do vlády a ďalšie ženy zo zoznamu by mohli vymeniť mužov menovaných do kabinetu.

Pre tieto voľby strany predložili celkovo 2.773 kandidátov, z ktorých 635, alebo 22.9%, boli ženy. Medzi siedmimi stranami, ktoré budú zastúpené v tomto parlamente, ženy predstavovali 19.1% kandidátov (201 z 1.050). Podiel žien s vyššími pozíciami na zoznamoch kandidátov bol menší. Medzi kandidátmi na všetkých straníckych zoznamoch ženy predstavovali 16.9% z prvých 10 kandidátov a 20.5% z 25 vedúcich kandidátov. Predsa len môžeme poznamenať, že tento pomer bol nižší pre strany v súčasnosti zvolené do nového parlamentu, pre ktoré ženy predstavovali 8.6% z prvých 10 kandidátov a 14.9% z 25 vedúcich kandidátov.

Ženy zvolené do nového parlamentu sú z týchto strán: SDKÚ – 6; Smer – 5; HZDS – 5; po 2 z KDĽ, ANO, a KSS; a jedna zo SMK–MKP. S dvadsiatimi mandátmi pre SMK–MKP by mali byť za normálnych okolností zvolené dve ženy (ich dve ženské kandidátky s najlepším umiestnením boli na pozíciách 17 a 20); avšak jedna žena bola nahradená kandidátom s nižšou pozíciou, ktorý sa posunul na vyššie miesto v zozname na základe preferenčných hlasov.

X. ÚČASŤ NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

Podľa Ústavy Slovenskej republiky má každý právo na slobodné rozhodnutie o svojej národnosti a diskriminácia založená na národnosti je zakázaná. Národnostné menšiny majú právo na rozvoj svojej vlastnej kultúry, šírenie a prijímanie informácií v svojom materinského jazyku, právo na združovanie a právo na vytváranie a udržiavanie kultúrnych a vzdelávacích inštitúcií. Navyše, národnostné menšiny majú, “za podmienok definovaných zákonom”, právo na vzdelanie v svojom vlastnom jazyku a právo používať v úradnom styku svoj jazyk.

Podľa sčítania ľudu na Slovensku v roku 2001, 14.2% populácie sa označilo za patriace k národnostným menšinám. Z toho sa 9.7% označilo za Maďarov, zatiaľ čo 1.7% sa identifikovalo ako Rómovia. Z ďalších národnostných menšín, vrátane Čechov a Rusínov, každá predstavuje menej ako jedno percento celkovej populácie. Maďari, ktorí žijú prevažne na juhu a juhovýchode krajiny, boli zastúpení v národnej politike od volieb v roku 1990. V

súčasnosti je hlavnou stranou, ktorá reprezentuje etnických Maďarov SMK–MKP. Táto strana bola členom vládnej koalície od roku 1998. Hoci existujú ďalšie etnicky maďarské politické strany, SMK–MKP bola jedinou stranou zastupujúcou maďarskú národnostnú menšinu v parlamentných voľbách v roku 2002. So solídnu podporou základňou, a vysokou úrovňou vzdelávania a politickej účasti medzi etnickými Maďarmi na Slovensku, nemala SMK–MKP pri vstupe do parlamentu problém.

Hoci podľa oficiálneho sčítania predstavuje rómske obyvateľstvo 89.920 osôb, existuje všeobecná zhoda, že súčasný počet Rómov, ktorí bývajú na Slovensku je podstatne vyšší. Rôzne materiály odhadujú skutočnú rómsku populáciu na 380.000 až 500.000, t.j. 7–9% z celkového slovenského obyvateľstva. Hoci Rómovia žijú vo väčšej časti krajiny, sústredení sú na východe, pri Košiciach, Prešove, a na Spiši. Rómovia často nie sú dobre integrovaní do hlavných prúdov spoločnosti a žijú v separovaných osadách, ktorých má Slovensko viac ako 600. Úroveň vzdelanosti medzi Rómami je podpriemerná, zatiaľ čo ich nezamestnanosť je značne nad národným priemerom. Predsudky voči Rómom sú značné a v niektorých komunitách Rómovia a nerómovia žijú úplne oddelene. Podľa všetkého veľa Rómov nie je prihlásených k trvalému pobytu na miestach, kde v súčasnosti bývajú a preto majú ťažkosti s hlasovaním. Analýzy však ukazujú, že počet spadajúci do tejto kategórie nie je vysoký a že nedostatok registrácie nie je vo všeobecnosti spôsobená diskrimináciou, ale skutočnosťou, že veľa Rómov sa nezaregistrovalo, keď zmenili svoje bydlisko.

Na rozdiel od etnických Maďarov, ktorí majú politické zastúpenie na národnej úrovni, ale i menších menšín v krajine, ktoré sú vo všeobecnosti dobre integrované a majú tendenciu hlasovať ako väčšina obyvateľstva, rómska situácia je odlišná. Rómovia sú menej zainteresovaní v národnej politike a medzi tými, ktorí sú politicky aktívni, s približne dvadsiatimi registrovanými rómskymi stranami je fragmentácia vysoká. Slovensko má niekoľko rómskych starostov a miestnych poslancov, ale niet rómskej reprezentácie v novom parlamente a rómski poslanci neboli ani v odstupujúcej Národnej rade. Počet voličov spomedzi rómskej komunity je podstatne nižší ako národný priemer. Čiastočné pozorovanie volieb mimovládnyimi organizáciami v rómskych usadlostiach naznačuje, že sa účasť na týchto voľbách pohybovala od 10 do 50%.

Na týchto voľbách sa zúčastnili dve strany zastupujúce Rómov: Politické hnutie Rómov na Slovensku (ROMA) a Rómska občianska iniciatíva Slovenskej republiky (ROISR). Niekoľko iných strán zahrnulo Rómov na zoznamy svojich kandidátov, ale na miestach, ktoré boli na príliš nízkych pozíciách, aby mohli získať parlamentné kreslo. Žiadna rómska strana nezískala významný podiel hlasov; ROISR získala 8.420 hlasov (0.29%) a ROMA 6.234 (0.21%). V žiadnom zo 79 okresov v krajine hlasovanie za kombináciu rómskych strán nepresiahlo 4%. Je pozoruhodné, že účasť Rómov vo volebných komisiách na všetkých úrovniach bola vyššia ako v predošlých voľbách, čo ukazuje zvýšenú pozornosť na jeden z prvkov vedúcich k vyššej politickej zainteresovanosti.

XI. PROCEDÚRY VOLEBNÉHO DŇA A VÝSLEDKY

A. PROCEDÚRY

VPM nemala krátkodobých pozorovateľov, z tohto dôvodu bolo vykonané nesystematické pozorovanie hlasovania a sčítavania počas dní volieb.

Pri zachovaní miestnej tradície, hlasovanie prebiehalo dva dni takto: 20. septembra od 14:00 do 22:00 hod. a 21. septembra od 7:00 do 14:00 hod. Voľby počas dvoch dní poskytujú voličom väčšiu flexibilitu a takto bola zvýšená účasť voličov. Začiatok sčítavania hlasov uprostred dňa členmi OKVK zabezpečuje rýchlejšiu a presnejšiu prácu komisií, čo znižuje technické chyby. Táto prax však vyžaduje opatrenia pre zaistenie bezpečnosti volebných materiálov počas noci. VPM neboli hlásené žiadne problémy s ochranou volebných miestností a volebných materiálov.

Vo volebnej miestnosti každý volič potvrdil svoju identitu buď prezentáciou identifikačného preukazu alebo overením dvomi ďalšími voličmi známymi OKVK. Potom bola odovzdaná voličovi sada 25 hlasovacích lístkov a obálka opatrená odtlačkom pečiatky mestskej samosprávy a odtlačkom reliéfnej pečiatky (suchá pečať) OKVK. Volič potom vošiel do priestoru, ktorý je určený na úpravu hlasovacích lístkov, aby si vybral jeden hlasovací lístok, zakrúžkoval štyroch radových členov (ak chcel) ako preferovaných kandidátov na vybratom hárku, dal ho do obálky a obálku vhodil do volebnej schránky. Nepoužitú hlasovaciu lístku boli zbierané do krabíc, špeciálne pripravených na tento účel, alebo si ich volič ponechal. Prenosná volebná schránka bola poskytnutá osobám neschopným prísť do volebnej miestnosti.

Po podpísaní protokolu o sčítaní hlasov OKVK, dostali členovia komisie kópiu protokolu, vrátane príloh obsahujúcich výsledky preferenčného hlasovania, podpísanú predsedom. Touto istou procedúrou sa riadila OKV, čo zabezpečilo dôveru kandidátov v správnosť sčítavania a zhrnutia výsledkov.

B. VÝSLEDKY

Volebné výsledky podľa politických strán oznámila ÚVK o 10:00 hod. 22. septembra, zatiaľ čo konečné oficiálne výsledky, obsahujúce zoznam víťazných kandidátov, boli publikované spolu s oficiálnym podpisom protokolu ÚVK o 10:00 hod. 23. septembra. Štatistický úrad išiel nad zákonné požiadavky a použijúc dobrú prax z predchádzajúcich volieb, poskytol všetkým súperiacim politickým stranám disketu obsahujúcu úplné výsledky podľa volebných miestností 23. septembra o 10:00 hod.

Registrovaných bolo celkovo 4.157.803 voličov, z čoho hlasovalo 2.913.267, alebo 70.07%, v porovnaní s 84.24% účasťou voličov v roku 1998. Z 25 strán súperiacich vo voľbách sa siedmym podarilo prekročiť päťpercentnú hranicu, potrebnú pre získanie poslaneckého kresla.

Nasledujúca tabuľka ukazuje rozdelenie poslaneckých mandátov v novej Národnej rade Slovenskej republiky podľa strán:

ROZDELENIE KRESIEL V PARLAMENTE

Strana	Platné hlasy	Podiel	Celočíselný podiel	Zvyšok	Doplňujúce kreslá	Kreslá spolu
SDKU	433.953	27,8578	27	0,8578	1	28
SMER	387.100	24,8500	24	0,8500	1	25
HZDS	560.691	35,9937	35	0,9937	1	36
KSS	181.872	11,6753	11	0,6753		11
SMK	321.069	20,6111	20	0,6111		20
KDH	237.202	15,2273	15	0,2273		15
ANO	230.309	14,7848	14	0,7848	1	15
Spolu	2.352.196		146		4	150

O niečo viac ako 18% platných hlasov bolo odovzdaných stranám, ktoré nebudú zastúpené v Národnej rade: tento počet "stratených" hlasov predstavoval v porovnaní s voľbami v roku 1998 zvýšenie o viac ako 3%.

Ďalšie tri strany, Pravá slovenská národná strana (PSNS), Slovenská národná strana (SNS) a Hnutie za demokraciu (HZD), získali viac ako 3% hlasov a tak majú nárok na štátnu dotáciu 60 korún slovenských (približne 1,45 euro) za každý získaný hlas.

V roku 1998 sa žiaden kandidát nedostal do parlamentu na základe preferenčných hlasov, ale v týchto voľbách voliči preferenčné hlasy využívali viac. Z víťazných strán celkovo 31 kandidátov získalo viac ako 10% preferenčných hlasov. Avšak 30 z týchto kandidátov bolo umiestnených dostatočne vysoko na svojich stranických zoznamoch, čo im zaručovalo mandát aj bez preferenčných hlasov. Jednému kandidátovi (SMK–MKP) sa však podarilo získať parlamentné kreslo vďaka preferenčným hlasom, ktoré ho posunuli z 23. miesta na 4. miesto na svojom stranickom zozname.

XII. ODPORÚČANIA

Hoci tieto voľby do Národnej rady Slovenskej republiky prebehli v súlade s medzinárodnými normami a záväzkami pre demokratické voľby, ODIHR navrhuje niekoľko ďalších krokov, ktoré by mohli zväziť slovenské orgány pre zlepšenie volieb v budúcnosti. Nasledujúce odporúčania predstavujú navrhované zlepšenia, ktoré sa týkajú tém prejednaných v tejto správe. Hlavné odporúčania sú nasledovné:

- Mala by byť zvážená revízia volebných zákonov, aby sa odstránili nezrovnalosti a zosúladiť rôzne volebné praktiky upravujúce rôzne typy volieb.
- Volebná legislatíva by mala špecifikovať, že zasadnutia ÚVK by mali byť otvorené pre verejnosť; že regulárne pokyny ÚVK pre nižšie úrovne volebnej administratívy by mali byť právne záväzné; že by mal byť navrhnutý mechanizmus v rámci ktorého sa ÚVK zaoberá sťažnosťami spojenými s volebnou poctivosťou; a že ÚVK je zákonne oprávnená vydať záväzné pokyny k procedurálnym otázkam, špeciálne pre prípady, ktoré nie sú upravované zákonom.

- Pravidlá pre nahrádzanie kandidátov na stranických zoznamoch by mohli byť presnejšie, vytvorením priorít medzi pozíciou priradenou stranou a preferenciami vyjadrenými voličmi.
- Definovanie volebnej kampane a popísanie, čo tvorí porušenie by malo byť zahrnuté do volebného zákona Národnej rady; osobitne je potrebné vyjasnenie, čo predstavuje zakázanú politickú reklamu; ďalej ešte by mal byť navrhnutý mechanizmus riešenia sťažností na takéto porušenia.
- Mohlo by byť vytvorené zákonné ustanovenie, týkajúce sa domácich a medzinárodných pozorovateľov, ako aj pravidiel pre ich akreditáciu.
- Celý volebný proces by mohol byť ďalej posilnený, ak na koniec prvého dňa volieb má pripraviť každá OKVK protokol, udávajúci počet voličov, ktorí odhlasovali a počet vydaných obálok. Protokoly obsahujúce výsledky volieb by mohli tiež udávať počet voličov pridaných do zoznamu voličov v deň volieb, ako aj informácie o neplatných hlasovacích lístkoch. Kópie podpísané OVK a protokoly OKVK by mali byť verejne vyvesené v miestnosti každej komisie, čím by sa posilnila transparentnosť citlivých volebných činností.
- Ustanovenia umožňujúce OVK nebrať do úvahy výsledky z OKVK, ktoré im nedodali do 24 hodín (ako je teraz požadované zo zákona) by mali byť revidované, lebo toto ustanovenie by mohlo de facto spôsobiť, že voliči sú zbavení volebného práva.
- Pozornosť by mohla byť venovaná poskytovaniu pravidelných oznámení čiastočných volebných výsledkov, keď sú prijímané okresmi a ÚVK a napokon zverejneniu konečných výsledkov okrskovou volebnou komisiou, navyše k poskytnutiu týchto údajov na disketách politickým stranám ako je tomu v súčasnej praxi.
- Pre zabezpečenie vyššej účasti divákov by mohla Slovenská televízia považovať nad navrhnutím atraktívnejších spôsobov pre vysielanie okrúhlych stolov a politických reklám.
- Pre zvýšenie politickej účasti rómskej menšiny by mali byť zavedené občianske a voličské vzdelávacie programy cielené na rómsku komunitu.

INFORMÁCIE O OBSE/ODIHR

Úrad pre demokratické inštitúcie a ľudské práva (ODIHR) je hlavnou inštitúciou, ktorá pomáha členským štátom “zabezpečiť úplné rešpektovanie ľudských práv a základných slobôd, dodržiavať zákony, podporovať demokratické princípy a (...) budovať, posilňovať a chrániť demokratické inštitúcie, ako aj podporovať toleranciu v spoločnosti” (Helsinský dokument, 1992).

ODIHR, so sídlom vo Varšave v Poľsku, bol vytvorený podľa Parížskej charty v roku 1990 ako Úrad pre slobodné voľby. V roku 1992 sa názov úradu zmenil, aby odrážal rozšírený mandát pre zahrnutie ľudských práv a demokratizácie. Dnes zamestnáva 80 pracovníkov.

ODIHR je v Európe hlavnou organizáciou v oblasti pozorovania **voľieb**. Každoročne koordinuje a organizuje rozmiestnenie tisícok pozorovateľov, pre zhodnotenie či voľby v zóne OBSE prebiehajú v súlade s národnou legislatívou a medzinárodnými normami. Jeho jednotná metodika poskytuje hĺbkové nahliadnutie do všetkých prvkov volebného procesu. Prostredníctvom asistenčných projektov ODIHR pomáha členským štátom zlepšiť ich volebný rámec.

Demokratizačné aktivity úradu zahŕňajú šesť tematických oblastí: zákony, občianska spoločnosť, sloboda pohybu, rovnoprávnosť pohlaví, priekupníctvo s ľuďmi a sloboda náboženského vyznania. ODIHR implementuje viac ako 100 cieľených asistenčných programov, ktoré sa snažia o uľahčenie a posilnenie zosúladenosti štátu so záväzkami OBSE a o rozvoj demokratických štruktúr.

ODIHR **monitoruje** súlad členských štátov so záväzkami OBSE v oblasti ľudskej dimenzie. Každoročne tiež organizuje niekoľko stretnutí za účelom preskúmania implementácie záväzkov členských štátov OBSE v oblasti ľudskej dimenzie.

ODIHR poskytuje rady členským štátom pre politiku v oblasti **Rómov a Sintov**. Podporuje budovanie kapacít a vytváranie sietí medzi komunitami Rómov a Sintov a podporuje účasť zástupcov Rómov a Sintov v politikotvorných orgánoch. Úrad tiež pôsobí ako sprostredkovateľ pre výmenu informácií v oblastiach, týkajúcich sa Rómov a Sintov medzi národnými a medzinárodnými činiteľmi.

Všetky aktivity ODIHR sú realizované v úzkej koordinácii a spolupráci s inštitúciami OBSE a operáciami v teréne, ako aj s ďalšími medzinárodnými organizáciami.

Viac informácií je dostupných na internetovej stránke ODIHR (www.osce.org/odihr), ktorá tiež obsahuje obsiahlu knižnicu správ a ďalších dokumentov, vrátane všetkých predchádzajúcich volebných správ a analýz volebných zákonov, ktoré vydal ODIHR.